

Բ
ԻՐԱՆԱԿԱՆ ՎԵՊ

1(5). ԶԱՆՈՂԻ ՌՍՏԱՄ

Թագավորին կլնի իրեք որդի.
Մեկի անուն Ռստամ էր՝ ջոջ աղին,
Մեկին՝ Ֆարամազ էր, մեկին՝ Զորար էր:
Էս մարդիկ թագավորի աղա ին:
Էն օր էս Ռստամն էր, խերն ծերացեր էր,
Գուգեր թագավորությունն առնե՞ր հուրին.
Էն օր Ֆարամազն էր՝ գուգեր առնե՞ր հուրին,
Էն օր Զորարն էր՝ պղտի աղեն, կուգեր առնե՞ր
հուրին:
Էս մարգուն թագավորական գյաստ ունե՞ր,
Փոստլս րանդլա րալան ամարե քյաշկե (Գյասաի
անունն էր), կիսկեր ծամուն,
Օր եթե գլոխ թագ դնե՞ր, հագուստն կիւագեր՝ էդ
էր:
Էս իրեք ախպեր փոստ մտան, ոչ մեկին չավեց,
Զորարն՝ պղտիկ տղեն, հոկավ հուր էրկու ախպոր
մոտեն,
Գնաց մե թագավորի ձեռ վերցուց, թալեց դեն,
Հինքն նստավ էդտեղ թագավոր:
Թագավորի աղջիկն առավ,
Ընգուց ունեցավ մեկ աղա,
Էգ օր գնաց թագավորի աղջիկն առավ, էդ
թագավորութեն տիրեց:
Էդոնց ավի աեղ կէր,
Օր կերթին, ավը դուշ կէնին, էրկու գուռ ին
թողած.
Մեկ Արևելքի յանին ին թողած,
Մեկ Արևմուտքի յանեն են թողած,
Օր կմտին՝ մարալ, ջեյրան, ինչ դուշ, րան էղեր,
Զանին, կառնին գուգին:
Էս մարգ էն մեկ օր րսավ.
— Լա՛վ, ես իմ ախպրտանց, իմ խոր մոռան
հոկա,
Խո՛ իմ ավի աեղից էլ չհոկա՞:
Հելավ հուր ձին խեծավ,

Ուր գյուղող ու զալղալն վերցուց, էկավ,
Արևմուտքի ղանեն մտավ էդ ավի տեղ:
Ուր ախպեր Ռստամ՝ ջոջ ախպեր,
Էն էլ Արևելքի յանից մտավ էգ ավի տեղ,
Էս մարգիկ հիրար շճանաչելով, էկան հանդիպան
հիրադ:
Ռստամ րոռաց.—Ջոջ ախպե՛ր, ո՞վ ես գու:
Շան որգի՛, դու էկեր ես, ուրեմ, Խաթամշարա,
Զալի խողի մեջ ավղուց ա կէնա՞ն:
Էն էլ էնդորն անպատվեց.—Շան որդի,—ըսեց.—
— Ես քենեն վախենինք րսաե չգի՞նք:
Էս էրկու ախպերն առան իրար, կոիվ էրին:
Էս Ռստամ զարգեց ախպոր, ճիւղ վեր րերեց,
Օր վեր րերեց, թուր քաշեց, պաի գլոխ կտրաւ,
Ըսեց.—Լա՛վ, գու իմ գալող դուշման, իմ գլուխն
օր կարիր,
Զալօղլի Ռստամից, Ֆարամազից իմա՞լ ա
կաղաավես:
Ըսեց.—Ով՞ ես:
Ըսեց.—Ես ընդոր աղա Զորարն եմ:
Ըսեց.—Բա՛ դո՞ր էս գացե:
Ըսեց.—Գացեր եմ, Հընդու Յաման թագավորի
թախաի վրեն նսաեր եմ,
Ընգուն քցեր եմ թախտից, ընդու աեղ նսաեր եմ:
Ըսեց.—Ի՞նչ ունիս:
Ըսեց.—Ընդոր աղջիկ որ առեր եմ, մե խաա տղա
ունեմ:
Ու թագգր հեղավ, ջան ավեց,
Գնգակն փիս էր րոնե:
Հելավ էս մարդ, ախպոր գիակ աարավ մեկ
ձորու մեջ,
Մեկ ջոջ փուկ րլուց վրեն, ծածկեց:
Ձին խեծավ, ընդոր ձին էլ քցեց հեաե, էկավ
աունդ
— Հորի՞ էկար տուն,—Զալ թագավոր՝ հուր խեր
հարցուց.

— Ռոսաւամ,—ըսեց,—հորի՞ն էսօր ավ չըբերեր ես:

— Է՛, իմ ցավ մի տու հիրար, խեղճան:

Ըսեց.—Հորի՞ն:

Ըսեց.—Թողդ ավի աեղ, էսօր իմ ախպերն եմ տվ էրև:

— Իմա՞լ, ի՞նչ:

Ըսեց.—Քու տղա Զորարն օր հոկե մեղնեն, դացե,

Գտցե ֆլան թագավորի թախան ա նստե,

էնդոր աղջիկն առե,

էնդոր էլ տղեմ ունի,

էգ՝ ավի Արեմտրի դոնեն մտավ, հայրի՛կ, ես էլ՝

Արեմեթի,

Երգուսս հիրար շճանաչեցանք, էկանք,

հանդիպանք հիրար:

Կոիվ էրինք խրտ իրար,

Ես դարգեր եմ, էնդոր վիրավորեմ եմ.

Զիտց իցկեր եմ էգ մարդուն, ուզեցեր եմ դուխ կտրեմ,

էնի ըսեց, «օր ընձի վերջացուցիր,

Ջալի ձեռնեն, Ռոսաւամի, Ֆարամաղի իմա՞լ կաղաանս»,

Մկա իմ ախպերս սպաներ եմ, խեղճան:

Ի՛նչ պատիճն ա, ինչ էլ կուպես՝ իմ դուխ բերես, քո կամքն ա,

Ես քու դեմ մեղավոր եմ.

Իմալ պուղես, ըմալ էրա՛:

էդորն էլ յոթ ճղից դամչի կար,

Մարդիկ կողակցուցեր, ընդորով ոողդի կուտեր,

էնդոր օրենքն էլ էն էր:

Ըսեց.—Պառկի՛, շան որդի՛:

Յավա՛շ, դու դտցիր ավի՛, թե քո աղորոր դուխ կտրիր:

Պառկցուց, դանեց.—Ռոսաւամ:

Ըսեց.—Համմե՛:

Ըսեց.—Ձգիտեմ իմ խարս՝ իմ դուռ պաի ներկայացուցես.

Բե բերի՛ր՝ ըբրիբ, թե չըբրիբ՝ քե կախարան կհանեմ:

էս մարդ խոր լսելով դնաց,

Ախպոր տղեն առավ, էկավ.

էս մարդ տեսավ օր՝ տղեն շաա խորոա ա:

Համ Զորարն էր խորոտ, համ մերն՝ թագավորի աղջիկն էր խորոտ, որ առեր էր:

Տղի անուն դրեց Բուրդի:

Տղեն սեր թալեց Ռոսաւամին.

Ռոսաւամ դոր էթեր, փեշից պաի բոներ, խեա ման դեր:

Մեկ օր Ռոսաւամի էրես մաղ էր էկե,

Գնաց դալաքխանեն, օր պտի թրաշվի:

Գնաց, նստավ աթոռին,

Տեսավ օր մտղ կա սպիտակ, ախրմ քաշեց:

Ռոսաւամ ախրմ քաշեց, թրաշվավ, հելավ:

էստոնց աան օրենքը էլ՝ պաի կին, մարդ,

էրեխեք

Մեկտեղ նստին սեղան, հուրանց ճաշն ուտին:

էդտ թրաշվավ, էկավ,

Բուրդին լսեց օր խորոխպեր ախ քաշեց,

էկան սեղնի վրեն,

Բուրդին քաշվավ ճաշից հեռու, չեղավ ճաշի

վրեն:

Ջալն խարցուց.—Ռոսաւամ, էսօր դո՞ր էս դացե:

— Հայրի՛կ,—ըսեց,—դացեր եմ իրալաքխանեն, թրաշվեր եմ:

— էն իմ էրեխեն հորի՞ն չիկա խացի վրեն,

Ի՞նչ ա պառահե, մե բան դու ըսած կա՛ս:

— Հայրի՛կ,—ըսեց,—վերև աստված, ներքե դու, բան չըսեր եմ,

Մե խստ ախ եմ քաշե:

— Հորի՞ն քաշիր:

— Հայրի՛կ, պինս՛ս հորի քաշի, դեեստուն մեղի, խարաշ՝ դուզալը,

Ես մենձացեր եմ, ուժից ընդեր եմ,

էրթամ՝ խարջն չկրնամ ժողվեմ, բերեմ.

Կտրող ա ընձի սպանեն, իմ ուժից բարձր մալդ բլի,

էդոր խամար ախ եմ քաշե:

էդոր պլեա կէր՝ հիջուց,

էդոր պառկցուց, իրեք խաա դանեց.

Համարա մի սել խեա դելներ:

— Շան որդի՛,—ըսեց,—խոր դուխ կերար,

Քո մուխանաթութենով սպանիր, քիչ ա,

Գուղես էս երեխի դուխն էլ վերջացուցե՛ս:

էս մարդ հտմերելով ըսեց.—Հայրի՛կ, ես մեղա:

Բուրդին ըսեց.—Պա՛պ շան, ընձի դորք աուր,

Ես էրթամ մեր խարջ ու խառաջ ժողվեմ, բերեմ:

Իմ խորոխպերն ա մեծացել, խո ես էլ չմեծացե՛ր եմ:

— Ա՛յ բալա, դու երեխա աղա, դու նավալա աղա,

Դու բատեղրանք չդացեր ես, Փուլադե Բանդի դե կա,

Հին կախարդակտն մարդ ա,

Ընդոր Մրջանե Ջաղու կա՝ սիրաղամ ա, ծովին ա՛,

Գան, նավն կխորաակեն, ես քե չթողեմ:

— Ձէ՛, չէ՛:

էն Զուրաբին օր ախպերն սպանեց,

էնդոր շորեր, էնդոր ձին բերեց պախեց՝ Ռոսաւամ:

Բուրդին էրկու օդ կոխեց մեկ սու,

— Ես կէթամ, օր կէթամ:—

Ըտոնց պաի խարաջ տին.

Ու ինչպես որ մեր Ադրիշեն դուքան, օրա կղանեն, օշ-խար, մալ կարաճեցուն,

էդպես էդոնք տեղ ունին, օր պտի եռ մարդկանց, քո-դա, վերջու կսին, տին,

նարջ ու խարաջ տին ու էդտեղ իրանց տնասուն արժեու-ցին: (Սան. սոպասացի):

էստոնց քեռի՞մ՝ կա, անուն Բեժանդ ա,
Քուրմ՝ կա, անուն Դուլշան Բալի յա.
էդի Զալի քուրն տ, թագավորի աղջիկն ա.
էստոնց մե խատ րադ կար, Բանցի Մարանդի կսին.
էդ Բուրգին գնաց, հուլադ էրեց գատ:
Բերին Զորարի շորեր, խաքուցին,
հոր շորեր խաքավ.
Բերին խոր ձին,
հեծավ խոր ձին, րսկի ձեն շէրեց, խեծավ:
էս մարդուն դրին ճանապարհ՝
Ուրանց խոր խարջ ու խառաջ ժողվա, դա:
Բեժանդ Բլեյ դրին խետ:
— Բեժանդ ջան, քեռի՛, դու գինաս, էդի նավով ա

կէթաք,
Փոլադե Բանդի դե ջաա գոռ մարդ ա, ֆանդուլ յա,
էս աղեն՝ էրեխա աղա յա,
Սաղ աանես, սալամաթ էլ րերես:
Բերին դրին խրտ Բուրդա:—
Հսածի համաձայն, խեքթի համաձայն,
նա՛ իրական աեսեր ենք, սովորվի րան ա,
Մարգիկ ըսած, մենք էլ լսեր ենք:—
էս մարթի էրթուց հետո՝ Փոլադե Բանդի դե էնքան

լող կէներ,
Օր դուքեր, լողով ջաա նավեր կիւորտակվին:
Օր գուքեր վոր ուրանց կոիվ,
Զիգին ուրանց նեղութին աին, ուրանց խառաջ

տանին:
Փոլադե Բանդի դե սկսեց ուր խաշաղութեն
կատարեր,

Միայն Բեժանդ դիներ՝ ուր խոր քյառին:
Հսեց.— Բուրդի՛, մենք օր էկեր անք, ըսեց,—
Մեկ խաա Փոլադե Բանդի դե կա,
Կախարդական գործ կրանցա, դաքտ մեդի խոր-
տակա:

Հսեց.— Քյառի՛ ջան, ես կնստեմ քու կուշդ, ես
շխասկնամ դալն,

Դու րնձի րսկուցացրու, քու բան չէ:
էդան, էդա պտի հենին նավահանդիսա,
Մե համարա թորի մանդղիլ ա մ'ացե,
էս Փոլադե Բանդի դե լողով էկավ, օր նավ
խորաակա:

Բեժանդն խասկցուց, րսեց.— Բուրդի՛,
Մեր գուշման էկավ, հա՛, հա՛, հա՛ ա, օր նավ
խորաակա:

Հսեց.— Հո՛ւր ա՛ հանգե դա էն մարդ, օր նավն
ա կխորտակա:
էս Բուրգին, օր ավեց նջանց, թռավ հեւով էդոր
վրեն,

Երգու օդ սխմեց էդոր կողեր, րուրուշ րոնեց
գլոխ,

Հա՛յ հա՛յ էր, էդոր վերջացներ:
Հսեց.— Գալող կարի՛ճ ջան, մի՛ րնձի սպանա,

Հելինք դուս, ես կենթարկվեմ քեզի:
Մնաց, նավն հեւով նավահանգիստ,
Բանգուներ թալին, նավ կայնըցուցին:
Հելան էս մարգիկ դողամարտվան հիրար խետ՝
կոիվ էնելու:

Փոլադե Բանդին՝ Բուրգին կղանա,
Բուրգին՝ էնօր կղանա:
էն օր Փոլադե Բանդին էր՝ ղանեց, էդոր ծծից էրեց
յարալու:

էն օր Փոլադե Բանդին էր՝ ղանեց, էդոր ծծից էրեց
յարալու:

Փոլադե Բանդին էլ աեսավ, օր Բուրդու վրեն
չկանա, փախավ:

Օր փախավ, էսի ձի խեծավ, հնդավ հետև:
Փոլադե Բանդին էլ գնաց, մե ծառի րոկի մեջ
ապիավ:

էդ ծառի քողի մեջ մե խատ սիրական կա,
Ի՛ր սիրականն ա, Մրջան Զաղու յա անուն:
Օր ապիավ, էսի իշեց՝ շահսավ, օր Փոլադե
Բանդին ծառի նե ապիուկ ա,

Քշեց ու դնաց:
էս մարդ թըխ էրթալով էրթա:

Գնաց մեկ անժանոթ քաղքի մեջ,
Տեսավ՝ թաղավոր կա, Սաաղ րեկ ախպերն ա:
Գնաց դյուլշան բաղի մոտ, ախպրի վրեն.
Զին թալեց՝ թող արձա,

Հինք յարալու էր, էկտվ օր հախպրի վրեն՝ ջուր
խմեր,

հելք դնաց, հնդավ հախպրի կշաի խետ:
էս մարդն՝ Աղելյաց թագավորը հինք, հուր ախպեր
Սաաղ րեկ, էկած ա ախպրի մոտ,
Ոլխար բերած մորթած, կուգեն քեֆ էնեն:
Մեկը՝ հուրանց ծառայողից թե աման էր, տվին
ձեռ,

Օր դա, էդ հախպրից ջուր աանա:
էկավ տեսավ օր ի՛նչ. մե մարդ՝ յարալու, հնգե
ախպրի վրեն,

էսաոր ծծից արուն կերթա,
Ջուր սաղ արուն ա, էլ խմել չի րլի:
Դարձավ, դարդակ ամտն տարավ թագավորին,
ըսեց.

— Թագավո՛ր, թագավորի ախպե՛ր ջան, մե
խաա ջահել մարդ,
Ես եսթավուր մարդ կենդանի շահսեր եմ.
Բոյը էսքան, զլոխ էսքան, օղներ էսքան,
Հաղուստ՝ մեր հաղուսա չէ.
Զին րերե քիզարե ձեր կուտուխ տեդ, առանցի մե
կածկածի
Ինքն էլ հախպրի վրեն, խմե, շխմե, հնգե,
յարալու մարդ ա.

էնդոր սրտից արուն դուգա մրջ հախպրին,
Հախպրի ջուր դարձե արուն:

Աղելյաց թագավոր ճամպխեց էրկու-իրեք խոքու,
էդոր բերին:
էգորն էլ՝ մե լավ աղջիկ ունի, բժիշկ ա,
էն տեսակ դեղեր ա ուրին մոա, որ մեռուկն
կսաղցու:
էյան, տղին օյաղցուցին,
Տղեն հելավ, թուր քաշեց, օր էդոնց խետ կովի:
— Ա՛յ աղա, մենք դուշման չենք քե,
Մենք օր ուղինք, քե քնած տեղ կսպանինք,
Դու հրնչի՞ ես թուր քաշե, մեր խետ պաաներաղմ
կէնես:
Արի՛, անանք, դու ի՞նչ մարդ ես,
Ի՞նչ խմար ես էկե մեր երգիր:
էս մարդ լսեց, էս մարդուն տարան իրենց մոա:
Սաաղ ընկին աղա շուներ, մե խատ լսով տղջիկ
ուներ,
Շատ թագավորներ գուղին, շին խտե:
էս մարդն տարավ, էս մարդու աղջկան կանչեց,
ըրեց:
Աղջիկն էկավ, տղի յարեն տեսավ,
էնպես դեղ դրեց վրեն, օր յարի մրմուռն էլ
կարավ,
Տղին էլ հանգիստացուց, տղեն սկսեց խոսալ:
Մենք գառնանք Մրջանե Զազունի,
Տեսավ օր Փոլատե Բանդին չկա,
Ման դալով էկավ, էդ ծառի կշտով պաի հրնցնի,
էկավ տեսավ օր իրիդն ու ուր սիրածն յարտու ա,
Մտե ծառի բռն ու կտքա,
— Ա՛յ Փոլատե Բանդի,—ըսեց—էս ի՞նչ բան ա:
Ըսեց.—Մրջանե ջաղո՛ւ, հաթամջարա նա
Ռսաամ ա, նա փարամազն ա,
Զորարն էլ դաթի մախացուկ ա,
Մեկ երիտասարդ ա էկե, հանդիպե ընծի,
Ծովուն օր թռավ հելավ իմ շլադ,
Ըմալ ուր օղներ սխմեց իմ կողեր,
Պաի իմ կողեր հյներ ուր փոր,
Ես էնքան օր խոսք տվի, ըսի:
— Զհե՛լ ջան, իմ կողեր մի ջարդա, մի ընծի
վնասա,
Իմ գլխի վրեն քե խանեմ չ ր:
Հելանք, խրա հիրար կովանք:
էնի ընծի ա դանե, էրե յարալու,
Ես էնոր եմ էրե յարալու,
— Ըբա՛, —ըսեց, էնի դո՞ր դնաց:
Ըսեց.—էնքան օր ընդոր ձիու քելելուց դանդուկի
տալուց իմացա՛
Գնաց հուրիջ քազութ,—ըսեց.—Աղելյաց քաղքի
յան:
Մառի ըոկից խանեց ուր սիրական, ինք
Ֆեյրրաղ էր,
Թրխ դեղա Փոլատե Բանդի դեին:

էս մարդիկ օր Բուրգիին տարան, լավ դեղին,
լավացուցին:
Բադավորի աղջիկ սիրահարվավ վրեն:
էս մարթուն ուրանց օթախի մեջ պառկեցին,
Աղջիկն էլ նշտնին վրեն, մատնիք փոխին:
էս Մրջանե Զազուն էլ օր Փոլատե Բանդու
սիրականն էր, հինքն սեյրըբաղ էր,
Իշկեց տեսավ օր՝ քաղքի անց ու դարձ կտրվավ,
Քաղքի ճրագներ խանդավ, մեկ ճրագ կվառի,
էկավ:
էկավ, էդ ճրագ ուսումնասիրեց, անսավ օր էդ
տղի ճրագն ա կվառի:
Ինք յարալույա, ճրագ շխանդցուցած:
Մտավ, էդ տղի կերպարանք տեսավ, ըսեց:
— Իմն օր կա՛ էս ա, ես Փոլատե Բանդիից
կհրաժարվեմ,
Պաի զամ, Բուրդու խետ միանամ:
էս մարդ կախարդական էր, հեքիաթ ա, սուա ա:
էն մյուս օր, օր առավոտն հելավ, ըսեց.—Կայնե,
փործեմ էս մարդն:
— Փոլագե Բանդի դե՛ ըսեց.—էսի քու խարջ
էկող-հավաքողն ա,
Ի՞նչ կուլեք էրեք:
— Ոչ մեկ մարդ ոխակ չէրեց, նա՛ էս մարդուն
չոռ ըսեց, նա՛ լավ ըսեց, նա՛ վաա ըսեց:
Ըսեց.—Բուրգի՛ ջան, ես իմ սիրականի թարդ
կիաամ Փոլատե Բանդի դեի խետ,
Միայն պու էզիս քո աստված, մոռացության
չիտաս:
Ես խորոտ աղջիկ եմ, լավ աղջիկ եմ,
Դու էլ երիտասարդ աղա ես, խոսք մեկ, աստված
մեկ:
— Գնա՛, —ըսեց,—Մրջանե ջաղո՛ւ ջան,
Ես ու դու հիրար խետ պաի ամուսնանանք:
էս մարդն օր գնաց, էս Աատղ ընդի ախպեր՝ էս
Աղելյաց, ըսեց ուր ախպոր:
— Սա՛տղ բեկ, էսի հաթամջարա Զալի թոռներուց
ա,
էս տան ղոշաղ մարդիկ են,
Մենք արի քո աղջիկ տանք էստոր,
Մենք էստոր էնենք մեղի փեսա,
Մեզինց ղոռ թագավորներ կան, գութան վրը մեղ
կուիվ:
էս մեկ՝ խաղարի դեմ կկովի:
Բերին էս աղջիկ, որոշին քահանով, նշան բերին
կառուցին:
Աղջկա մատնիկ իսկին տղի մատ, տղի մատնիկ
իսկին աղջկա մատ,
Տղին էլ սաղցուցին:
Դու մի ասե, մեկ թագավոր, որ էս թագավորի
վրեն շաա ղոռ էր,

Գրա ըստուն նամակ, թե.

Եթու յուրդ ու յուսկն քանգվի. ես էկա քո աղջկան.
Մեկ խատ հաթամշաբա անաեբ, բուդալա աղեն
էգեր ա,
Հոեիով, գու. քու աղջիկ՝ կամք տեսեր ես էնոր,
նշան էլ ես դրե,
Դե՛, քո վախտին հա՛ղր մնացի, ես դուքամ քո
վրեն կռիվ,

Չէ՞ դու չավիր քո աղջիկ,
Եօ քո վրեն կռիվ գուքամ:
էս մարգ էն հառավառ էս թուղթ գրեց էս
թագավորին՝ Աղևլաց թագավորին:

էս փեսեն հանգարծ էկավ, տեսավ՝
Անեբոջ ախպոր ձեռ մե խաա թուղթ,
Կարդա ու գունավորվեր ա,
էն դոռ ա, ախը, հուր վրեն:
Հսեց.—էս ի՞նչ թուղթ ա:
Հսեց.—Հսկի՛:

Քաշեց, անեբոջ ձեռնեն խեց, կարդաց, ըսեց,
— Անե՛ր ջան, լուսվա կռիվ կիդաա ինձի,
Չվախենա՛ս, լուսուն Ես էդոնց պաաասխան
կիաամ:

Ձոռով ըսեց.—Խա՛:
Սարախաան հելան, էնի ընդեղեն էկավ,
էսի մի լավ հրեղեն ձիմ՝ խեծավ,
էս դոշունին ըմալ ջարդեց, ըմալ օր մեր քաշ
Անդրանիկն էր:
էդոր դաշունեն մե քանի մարդիկ փախան, հըմնին
ջաղդեց էս խեա:
Հսեց.—Քո՛ւ յուրդ ու յուսկն քանգի, Աղևլանց
թագավոր,

էսի օր իմ դոշուն ջարդեց,
լուսուն, էսառնք թասիրի աեր մարդ են,
էսի կդառնա քեզ էլ կսպանա, քո ախպորն էլ
կսպանա»

Ուր կնգան էլ կսպանա, կէթա ուր խող:
Միշոց գտի, էդոր դլոխ կորցու քեղնից:
էն թագավոր դրեց, օր շարգվավ:
էս մարդ ի՞նչ էրեց.

էրկու ծովու մեջտեղ կղզիմ՝ կէր,
Տվեց քյառսուն գյաղ խոր փորեկ,
էս՝ ուր փեսին գաղտնի կերպով խմցուցին, տարին
թալին էդ խոր,

Մե ջոջ անդառի քար դրին վրեն, քառսուն դե էլ
դրին վրեն պահապան,

Օր հաթամշաբա չիգան խանեն, զոռով տանեն:
էս ուր թոռին Բեթանդ օր բերեց,
Դարձավ տեսավ օր՝ Բուրդին չկա,
Ուր նալ ալեց եդ ու դնաց խասկցուց Ռասամին
ու Փայրամագին:

Հսեց՝ հըմլա պուսախավ, հըմլա պաաախավ,
Թըխ էդոնք մնան:

էստե քուրմ՝ կա, անուն Գյուլշանե Բալի ա, քնավ,
էրաղ տեսավ:
Տեսավ օր՝ ախպոր աղա Բուրդին շաա նեղ
դըռթենի մեջ ա,

Խոաավ հելավ օր՝ էրաղ ա:
Հելավ սարախաան, էկավ Զալի մոտ՝ ուր ախպոր
մոա, լալով, ծամեր պճկելով:
— Զա՛լ,—ըսեց,—քու թախտ վըր քեդի դանիմ
էլի,

Դու պաի չէղիր, մեգի էլ դուս չըրիք,
Իմ ախպոր աղա Բուրդին շաա նեղ գրութենի
մեջ ա.

Ես գիշեր քներ եմ, էրազ եմ տեսի:
Հընար մ՝ կա՛ էրա:
էդոր հնարն էլ ի՞նչ ա,
էդոր դուշմ՝ կա, անուն Զմրուխա տուղի յա,
էդի լավութիւն ա էրե, ի՞նչ լավութիւն:
Մեկ օր գացե, մե հախպրի վրեն Բուրդին պաղ
շուր ա խմե,

Պառկե, հանգստացե լինարի ծառի տակ,
Տեսե օր՝ մե խաա դուշ, էդ դմրուխա տուղին,
Բուն ա՝ դրե էդ ծառի գլոխ, ձաղ ա կխանա,
Մե խաա շամար օձ էկավ, էտա ծառի աակ ըռն
ունի.

էն վախա օր աուղին բացակա կեդի,
Կէրթա ուրին խամար, ուր ձագերի խամար բան
րերի,

էս օձն դենի փաթթվի ծառ, էդ ձագեր կուլ կիաա:
Տարին-ասվերկու ամիս, մեկ օր, էրկօր՝ ձագեր
չկան:
էս մարդ մեկ էլ աեսավ՝ ճվճվուն հելավ ծառի
գլխուց,

Շիակվավ տեսավ՝ մեկ շամար օձ.
Թուրը քաշեց, էդ վիշապուն բրգեց,
Վիշապ րերեց, կուլոնեց,
էրկու-իրեք կաոր էլ էդ վիշապու մաից թալեց,
ձագեր կերան:
Զմրուխա աուտին էկավ, աեսավ, օր ի՞նչ տեսնա,
Մե խաա մարդ դաա պառկուկ ա, ձին չիգարուկ
ա,

Ուր ձագերն էլ կճվճվան:
Զխասկցավ, ձագեր խասկցուցին,
Ուղեց էս մարդուն փանջալամիշ էներ,
Խաներ երգինք, թողեր, օր փրթիկմ՝ չընդեր
դետին,

Ձագեր խասկցուցին—Մամա՛,—րսին,—աո՛ւնդ
ալերի,

էս շամար օձ հելեր էր, մեղի կխեղդեր.
էս մարդ բրգե, հլա էրկու-իրեք կաոր էլ թալեր
ա, մենք կերեր ենք:

Ղուշր թեեր բացեց, խով էրեց էս մարդու վրա:

Բուրդին քնավ, հելավ, թուր քաշեց, որ խնտ
պատերազմաւ
— 'Ի ու իմ ձագերին փրկեմ ես, ի՞նչ նպատակ
ունիս, ըստ, ես կաաարեմ:
Ըսեց.— Քն՝ի մեռնիմ, իմ նպատակն էն ա,
Որ իմ խոր, իմ պապերին խաակցուս,
Գան, ընծի խորից խանեն:
Ղուշն էկավ, Զալին ըսեց:
Զալին ըսեց.— Ռստա՛մ, դու էս մարդու խորն
ըսպանիր,
Դնա՛ մկա, ի՞նչ միջոցով կեղի, տղին խորուց
խանեն, բերես:
Հելավ վորք կապեց ու ըստի ճանապարհովեց,
էկավ մեկ անդ, քարվուն բեռներ թափեց, օր խաց
ու ջուր էնեն:
էս մարդիկ տեսան օր՝ մե մարդ, մեկ թեկն մարդ,
Ջաղդեն կտրե, ղլոխ դրե մեկ յան, օղներ դրե մեկ
յան:
Ըստոնք դարզընդան:
Ռստամին էլ մե բան կա, ի՞նչ կա. օր ըսին՝,
ճարա քաշե,
էնպես ձեն կխտնա, օր սար ու ձոր էղոր ձինուց
կվախենան:
էկան ըսին.— Աեկ մարդ՝ մե թեկն ա,
Մեկ անտառի ծառ քաշե, էրե ուրան ձեռաց փետ,
պառկուկ ա էս ինչ տեղ:
— Դե՛,— ըսեց,— աղեկնե՛ր, բերեք խաց ու դատ
ուանք,
Ահաղին փլավ, ահաղին խաց ճամփենք էս
մարդուն,
Բե կերավ՝ մեղի ձեռ չի տա,
Օր չկերավ՝ մեղի ղուշման ա, կկովենք,
Յա կապենք, յա տուժենք:
Բերեցին լավ քիշմիշով բրնձե փլավ սարքեցին,
էցին մե ջոջ սինի,
Մեկ աաս լավտղ դրին վրեն, ալեց էրկու խոքու
ձեռ,
Բերին, դրին էս մարդու հառեջ, ու ուրանք ես
դարձան:
էս մարդիկ հլա չին խասե, սինին ղնդաալեն
էկավ խասավ ուրանց:
Վա՛յ,— ըսեց Ռստամ,— հլա՛ պացեք, աեսեք՝
կերե, թե՞ ինադ էրե, թափե:
էկան աեսան ի՞նչ. մեկ-մեկ խաս օր հնդե դեաին,
ձգե, կթալա բերան:
էկան խարցուցին մոան.— Ա՛յ մա՛րդ, դու ի՞նչ
մարդ ես:
Ըսեց.— Ես էս սարի-ձորի ղուտուղչին եմ, պահակն
եմ,
էս ջաղդով մարդ չհնցի, առանց իմ իրավունքին:
Ըսեց.— Բա՛ դու ըսկի մարդուց, աասուծ երգուդ
չունի՞ս:

Ըսեց.— Չէ՛, ես երգուդ չունիմ, մեկ մարդուց եր-
գուդ ունիմ:
Կանն Զալուղի Ռստամ կա, էն նարա կքաշա,
Մենակ էնդոր նարից երգուդ ունիմ:
էկան բսին, ըսեց.— Օ՛հ, էդի իմ բան ա:
Տղեքնե՛ր, դուք բեռներ թափեցեք վրը ձգի,
աափեք,
Օր իմ ձեն հանգչներ չկյառցու,
Ես էթամ, գամ, նարեմ քաշեմ:
Ռստամ ձեռներ դանեց բիլադներ, դնաց, էկավ,
նարեմ քաշեց,
Ձեն հընդավ Ղոփոյ անդաշ:
Ղոփոն էլավ ալաի-թալաի, էկավ հընդավ վրը
օտաց ըսեց.
— Յոթ տարի քեզի խալալ ծառայել եմ, յոթ տարի:
Ղոփոն թալեց Ռստամի օղաց վրեն ու ըսեց.—
Դո՛ր ա կերթաս,
Ըսեց.— Իմ ախպոր աղեն բերած, թալած ա քառ-
սուն դաղանոց խորի մեջ,
Դուղիմ՝ օր իմ ախպոր աղեն աղաանմ, աանեմ:
— Վա՛յ,— ըսեց.— քու առուն ալուի, էդի հելավ
պարսեկ (կուլըին, կթալին).
Դե, Ռստա՛մ, էն լավութեն օր դու ինծի էրիր, ես
քու խաց շմոռնամ:
Ես օր չրերեմ, քո բերենն չի՝ օր դու բերես:
Գնա՛, քալ բեր, դիր էս կայեղի մեջ:
Գնաց, մեծ քար բերեց:
Ըսեց.— Ես կերթամ կոիվ, դու դաս կմնաս,
Իմ թոփի ձեն օր առար դու, կխամրեմ,
Բե քառսուն թամամ էղավ, ես էնդոր կապանիմ,
Օր քառսուն թամամ չէղավ, ուրեմն էնդոնք ա
ընծի սպանած:
Դու կքչես, քու ղլխու ճարը կանաս, կփախես:
Բերեց կայեղ քարեր դրեց,
էկավ լանպլներ թալեց, կայնցուց, ձեն տվեց
ղեքներուն:
— Դե՛ք, ես էկեր եմ Բուրդու հետե, օր աանեմ,
Արե՛ք, խըտ իրար պատերազմենք,
Դուք ընծի աղթի՛ք, ղաթի թրխ մնա մըջ խորուն,
Ես ձեղի աղթի՛ կխանեմ, կաանեմ:
Մեկ-մեկ դանեց, հըմեն դեբուն սպանեց, Ռստամ
խըմբեց,
էն մեկ խղահարվավ, ըսեց.— Ղոփո՛, արի՛
դաս, արի՛, Բուրդուց խարցու,
Ես Բուրդուն շաա եմ խաց ալե:
— Քո՛ տուն ալուի,— ըսեց,—
էղոր խորոխպոր խոսկ եմ ալե, օր քառսուն ձեն
չիդա,
Ուրեմն դուք եք ընծի աղաան:
Ես պղաիկ եմ՝ կթալեմ,
Մացիր սաղ՝ մացիր, շմացիր՝ չէ՛, չէ՛:
էղոր յուրդ ու յուլեն քանդի, ուր պղաիկի,

Ջանեց, էնդորն էլ սպանեց:
էկավ օր մե մեծ ջաղցի քաւ դրած խորու վրեն,
Ձեռ թալեց, օտներով զանեց, քտր դնաց, եռեցավ:
Ձեն տվեց.—Բուրզի:

Ըսեց.—Հա՛...

Ըսեց.—էկեր եմ քեզի տանելու,
Ճոպան հիշում, կապա քո մեջք, քեզի խանեմ:
Ըսեց.—Վ սխեմամ՝ մոխսանաթ մարդ ես:

Ըսեց.—Ձէ՛, հաւատացի:

Ճոպան հիշուց:

Բուրզին կապեց հուր մեջք,

Օր մե ձեռնեն էր, թալեց, շկոցավ լավ, լրիվ խանել
Բուրզին էլի գնաց, հրնդավ:

— Քո խիղջը լմեռնի, րա՛ դու ընծի աղատե՞լ ես.
Իմ դուշմանն ես, էկեր ես ընծի սաղ-սաղ

կապանես:

Ըսեց.—Անխի՛ղճ, մեկ թեքն եմ ես,

Շրիտը ռոնեմ,—ըսեց,—դու հելի:

Ըմալ էրեց՝ Բուրզինս հելավ դուս.

Փրշտեր էր մըջ խորուն:

Նստոցուց կայաղ, ըրեց, Ռսատմն ուրախացավ:

Տարան դաւաքխանեն, տվին թրաշվել,

Տարան բաղնիսներ, տվին մաքրվել առան էկան:

Դու մի՞ րսե, րստոնք օր եկած ա էս մարդու հետե,

Փոլադե Բանդի դեն հիմցեր ա,

էկած հաթամշարա ըողոր փաթթած, կոխվ կէնեն.

Ձաթի Ռստամ դացեր ա Բուրզու հետե,

էտոնք էդ հաթամշարու թաղավորութիւն ուղեն
առնին:

էստոնց էլ օրենք կէր.

էդոնք օր կոխվ կէնեն, կովու մեջտեղ իրար ձեն
կիանն:

էստոնց ձեն օր լսին, էն կովուղեն կուծեղանին*:

Փարամաղ էնպես ա դեմն առե, օր մե ճիտու էլ
խակի վնաս չէլերա:

էկան անասն օր՝ է՛, հաթամշարա դուգուն դուքա:

Ձեն տվեց, ձեն ընդավ ուր ախպոր հանդաշ:

Փարամաղ էնտեղեն, էսի էս տեղեն,

էնտեսակ կոտորում տվին ղեսաանին.

Փոլադի Բանդի դեին հինք հուր ձեռքով սպանեց,

Ախպեր՝ մեկ աչքից իմ պես կույր էր, մտավ
րադի ջրծակն,

Օր ջուր էնտեղեն դուդա րադր:

էկան թաղավորի ղղեստ նորից ըբրին տվին

Բուրզուն՝ թե՛ Բուրզին մեր թաղավոր:

էս էրկու ախպեր էլի խոսպորտացին վըր իրար:

— Ձէ՛, չի կարելի տ, էտի էրթա կոխվ էնա,
աանեն թալեն խոր,

Ծա Փոլադե Բանդի դեին սպանեմ,

Դու ընծի չի տաս, տաս էդ վախկոտին, օր տարան
թալին խոր:

Ձալն տեսավ, օր տղեքն էլի վիժվան,

էս մարդն օր մտեր էր ջրծակ, Փոլադե Բանդի դեի
ախպեր,

Գնաց մեկ սարի պոխ, մե ջելի մեջ,

Ուրին տեղ շիքեց, էդտեղ կապրի,

Օր էս մարդկանց վնաս տա՝ ուր ախպոր արունքն
առնի.

Հինքն էլ վասվասայա** կկարդա:

էս մարդիկ, Ձալն տեսավ օր կկովեն,

Ըսեց.—Ձեր ձիանք կխեծիք, կերթաք չու,

Ջելրան որի հառեջով թռավ, էնի ջելրան կրոնա,

Կրերա, թագավորութիւն կիտամ էնդոր:

Հելան իրեքով, էրկու խորոխպեր՝ Ռստամ,

Փարամաղ, Բուրզին հինք, ձիանք խեծան,
է՛, ջելրան, էնի երիտասարդ ա, հո՞րի դուքա

ծերի հառեջով թռնի,

էկան Բուրզու հառեջով թռան.

էն երկուս ձիանք քշին, դարձան,

Բուրզին հնդավ ջելրանի հետե:

Գնաց, մութ տվեց վրեն, տեսավ օր մեկ սարի
դեմ ճրագ կերեա,

Դե մութ վախտ, ճրագ մոտ կիտա նշանց,

էս մարդ քշելով ձին՝ զնաց,

Գնաց հելավ մեկ սարի կող, տեսավ օր՝ հիւր ա,

Ձին կապեց հիւրի դուռ, կղվավ, մաավ մըջ հիւրին:

Գնաց անսավ՝ մեկ հաշկին մարդ, մեկ եզան
շանդակ ըբրե քրթե կախեր ս,

Մե կդոր էլ միս, ամեք համարա խինդ-վեց կիւռ,

դրել ա կողին, օր խորովի, օր ուտի:

(Օր մացե դագ իբրե հաթամշարա մարդ պատահի,
Ուր երդրի, ուր ախպոր արունք էդորեն առի):

էս մարդն էլ սովածացեր էր,

էս մարդ յոթ կոոր խամրուլ դրեր էր վըր
կրակին,

Բուրզին էրկու կտոր դողցավ, հինքն կերավ:

էս մարդ հափղեց, տեսավ օր չկա:

— Յա՛,—ըսեց,—էս ի՞մալ վռաղ կերա:

Նորից կտրեց յոթ կտոր, դրեց վըր կրակին:

էս խետ տղեն իցկեց քոռ աչիչ յան, իրեքն կերավ,

էս մարդը շուրս կերավ, հափղեց՝ օր չկա,

— Տո անասավածնե՛ր,—ըսեց,—դու ընծի

կոնախ էք էկե, բարով եք էկե,

Դու հոր՞ի ընծեն ի կալեք.

Ծղան ջանտակ կախուկ ա, դուք էլ բերեք դրեք

վըր կրակին, կերեք, ես էլ ուտեմ.

Շաա էլ ես մայիֆ մարդ եմ, դու հորի՞

անխիղճութիւն կէնեք:

* Ինչպես օր նիկոլայ թագավոր սաղթին էրաղ կիսցու,
օր էրթին կովին, չվախենին (Սան. վիպ.):

** Կախարդանք, օր կկարդան մարդիկ ու կկախարդեն
(Սան. վիպասացի):

Բուրդին նոր ըսեց.—Բարի հիրգուն քեղ, դե
ախսե՛ր:

— Բարով, հողալ ըսեց.

— Էդ ի՞նչ մարդ էս, հուստե՞ն ես դու:

Ըսեց.—Դե ջան, մի՛ խառցու:

Ըսեց.—Ք... մ հաթտմշարի Ձալի խոր քյալեն,—
ըսեց,— Ես ընգոր դառնարածն ինք,

Մե խաա տղտ եմ, ընա, դիվանք էկան թալին
դառների մեջ,

Մի յոթ-ութ դառ կերած ինս—

Ըսեց.—էդ շան աղեն յոթը ճղեն պլեթ ունի,
Պտի տաներ ընծի տիեր, մախացուցեր,

Մկա փախեր եմ, օր ընդոնց դարգից էթամ կորիմ:

— Վա՛յ, քու դարգն էլ իմ դարգից:

— Հորի՞, քո դարգն ի՞նչ ա.

— Ա՛յ քու տունն աղուի, դառնարա՛ծ շտն, հլա
քու դարգն քիչ ա,

Իմ ախպերն ա սպանե, իմ երկիրն ա հնցուցե,
Թառլան թագավորն ա հրմլտ էրեւ:

— Արա՛, — ըսեց, — դու էստե մնալով, ընդոնք
եսիմ պագային, չպագային,

Դու քաղքից, մարդուց, տնից, հրաժարվել ես,
էկեր ես էստեղ:

Հելլի՛, — ըսեց, — խրտ իրար մե քաղաքում մեղի
համար աբրինք:

— Խա՛, — ըսեց, — մալ ա, սարախտան խըտ }
իրար էրթանք:

Հելան սարախտան, էս մարդ հուր ձին խեծավ,
էն էլ ձի շունի, հընգավ հառեջ,

Բուրդին պիշերն օր չքներ էր, վըր ձիուն կրննչեր
էս քոռ մարդ, էս՝ վասվասա գիր կկարդեր, ձին
հա՛ կրխրտեր:

Տղեն խրտավ հիմցավ օր՝ էդ հառեջ գիրք ա
կկարդա,

Հա՛ հա՛յ էր՝ ձին էլ կփխնա, հինքն էլ կմեռնի,
Թուր քաշեց՝ մե՛կ խաա վըր էդոր դաքթին, էրեց
էրկու կառու:

Չուր էդոր սպանեց, ձին էլ սաակավ:
Բուրդիս հիջավ ձիուց, թամքին ափսոսցավ,

Շլեկեց, էկավ մեկ թագավորանիսա քաղաք:
էկավ, ղո՞ր էթամ, ղո՞ր չէթամ,

էկավ, մեկ պառվու առն էղավ ղոնախ:
— Բարի հիրգուն, նանե՛:

— Վա՛յ բարե, մեռնիմ օտներուդ, դալող
բարեկամ ջան:

— Նանե ջան, եդո նոր իմ ցավից կսեմ, նանե
ջան, ընծի պուտ ջուր:

Նանեն—Վա՛յ իմ լուս քոռնա, իմ դալող աղա
ջտն,

Դու դրա անուն հորի՞ ավիր:

— Հորի՞, նանե:

— Յաման մի՛ ջրու անուն առու, մի՛ ջրու անուն
տու:

— Հորի՞ նանե, ձեր երգիր ջուր չկա՞:

— Նանեն մեռնի քեղ, մեր երգիր լավ հախպուրմ՝
կա,

Սադ քաղքին էլ կրավարացուցեր,

էսի 'սենց թագավորի քաղաք ա,

Մե խաա շամար օձ բնակուավ մեր հաղորի ալան
մեջ,

Օրեն սլտի մեկ երիտասարդ աղջիկ տանենք, ուաա՝
էնքան ջուր դուքա, արնոտ կեղտոա.

Աղջիկն օր խլսավ՝ ջուր կփագա,

Մենք սաղ քաղքով կմնանք ծարավ:

— Մեռնիմ օտներուդ, անունդ ի՞նչ ա:

— Նանե ջան,—Բուրդի ա:

Ես օր էդ վիշապուն աղթեմ, ձեր թագավոր կայի՞լ
ա:

Ըսեց.—Քե մեռնիմ, էսօր էլ հերթ թագավորի
աղջկան ա,

Հինքն ա, էդ մի աղջիկ, պաի տանք վիշապուն,
օր ջուր աա:

— Նանե՛, հելի դնա թագավորի մոա բաա իր մե
խաա կոնախ ա էկե,

Կտսա, օր ես էդ վիշապուն ըսպանեմ, ուր աղջիկ
կիաա՞ ընծի:

— Քու նանեն մեռնի քեղ, հորի դու հրմալ հերոս
աղա ե՞ս:

— Գնա՛, դնա՛:

Նանեն հելավ՝ հա՛յ թագավորի գիվան:

— Հա՛, նանե՛.

— Թագավո՛ր,—ըսեց,—մե մարդ էկե մեր տուն,
Մեր երկրի մարդ չէ, ջանով ջանդկով ա.

Կսա օր՝ ես աղջիկ աղաանեմ, իր աղջիկ կիաա՞
ընծի:

Կրսե.—Նանե՛, աղջկան իրեք շաթ կա, իմ աղջիկ
դուլաշ խասող աղջիկ ա,

Ասսու հառեջ շաթ ա կառե, ոն օր էդոր թիկունք
դնա դեղին, էդոր պիաի առնի:

— Յա՛, էդ թավուր աղջիկ ա՞.

Ըսեց.—Կերթաս, ըդմալ կսես:

էկավ.—Բուրդի՛ ջան, անվանդ մեռնիմ,

Մեր թագավոր էս աեսակ հարց ա դրե քու հառեջ.
կանա՞ս կաաարես,

Մեկ հարց էն ա, օր վիշապ սպանես,

Մեկ հարց էն ա, օր դուլաշ կպես,

Մեկ հարց էլ կա. Մեկ խաա խրեղեն ձի կա՝ օր
րոնես:

— Նանե՛,—ըսեց.—ես կարող եմ:

Հելավ աղան պաարաստվավ, թուրն առավ ձեռ,
Թագավորի աղջիկ առան էկան ախպրի ալան
մոտ,

Վիշապ ուր ծակից դուրս հելավ, խասավ թրխ
թագավորի աղջկան:

Տղան խասավ վիշապին փրթեց, վիշապ փիծուց,

շուր ընդհանրապես էկավ.
Գնաց թաղավորի մոտ, եվից եղավ, թամանդար
հեղավ թաղավորին.

Գնաց թրխ իրեղենն ձին, օր բոնա ծովու մեջեն.
— Թաղավորն ըսեց.— Մովու ձի ա, մարդ պախ՝
օր ընդոր բոնա:

— Լավ, թաղավոր ջան:

էկավ նանեյ տուն, էսի ռստոր հերոսութուն
անսավ հաշկից-հաշկ շփոխաւ
Սարախաան հեղան, ռարի լուս ռացվի վըր ձեղի,
բացվավ վըր էնոնց,
էկավ ձին էլ ռոնեց. Ի՞նչ թավուր բոնեց.

Բարուշ (պղնձից թաս ա) դրեց դլոխ, ձին էլ
աղթեց, աղջիկն առավ,
Աղջկան օր առավ, էս մարդկանց պապեպապ
նշան կար,

Ռսաամին, Զալին նշան կար, կսին Բաղմանդ՝
էս մարդն ամուսնացավ էդ աղջկա խեա:
Օր ամուսնացավ, էս թաղավոր ենթակա էր
Ֆայրամաղին՝ Զալի աղին:

Ֆայրամաղ հոկավ խոր մոսեն,
Գնաց հուրիչ քաղքի թաղավորին թսլեց դեն,
նսաավ թաղավոր:

էս խեա կոիվ կէնա ուր ջոջ ախպոր՝ Ռսաամի
խեա,

Գուզա Ռսաամին բերա սպանա, թաղավորութուն
մնա հիրուն:

Թաղավոր Ֆայրամաղին ենթակա յա, պախ վորք
աա, ուժ աա, օղնա:

էկավ նամակ թե.— Թաղավոր ջան, քեզնից էսքան
դորք կուղեմ,

Ես խաթամշարայ խեա կոիվ կէնեմ:

Բուրդին, հուրանց փեսան, հիրիդուն էկավ
անսավ օր՝ աներ թուղթ ա կկարդա,

Հիմցավ բանի եղելութուն:

— Հայրի՛կ,— ըսեց.— Ես քու փեսան եմ,

Զորքի դլիսավոր ես կէղիմ, կէթամ պաաասխան
կիաամ:

էս մարդն դացե, հուրին նոր կնիկ ա առե,

ամուսնացե, աղա յա հէղե,
Անուն Թեմուր ա դրե՝ հիրա աղի անուն:

Բուրդու կնիկ կայիլ չէ, օր մարդն էթա.

— Հընչի՞ դու կէթամ, իմ խեր թրխ էրթա,
ուր պաաասխան աա, դու մի՛ դնա:

Հինք ավըր դուշ էր կէներ.

խաթամշարա սարերն օր էրեվաց, էկավ ըսեց.—

Ես կէթամ կնիկ, կիդաս արի խըտ ընձի,
էկար դաթի իմ կնիկն էս, չէկար՝ իմ կնիկ չէս:
Մոախ ռաղմանդ ավեց ուր կնդան, ըսեց.— Տղա

հեղավ, կապա հուր թե, էնի կիպա մեզ կդտի.
Աղջիկ հէղավ՝ էսի ծախես ուսես, շուր մախ քեղի
բուլա:

Կնիկ պառկեց աղա բերեց:

Բուրդու աղեն՝ Թեմուր հէղավ կոիվ:

Գնաց Ֆայրամաղին եվից հէղավ:

Նա էնի դինա, օր իր խորոխպերն ա, նա էլ էնի
դինա, օրի իր ախպոր աղեն ա:

Ֆայրամաղ իրա հուր ախպոր կուվավ, Ռսաամին
հաղթեց:

Ռսաամ լալով ըսեց.— Ֆայրամա՛ղ, յսավաջ, քեզ
էնքան թասիբ չկա՞, օր քո ախպոր խեա կուվար,

քո ախպեր ծերացե,

Դու կուղես մեր աղդ խորաակվի՞:

Թեմուրին կանչեց ըսեց.— Ես խիվանդ եմ, ըսկի
իմ մոա չիդաս,

Լուովա կոիվ կիդամ քե:

Թեմուրի մեր դացեր էր խըա հուրին:

Հելավ սարախաան Թեմուր դնաց պարազլինների
կովուն, Բուրդու քյամանն էր:

(Հավալ խաոր չկուվին, պարազլիններ կկովին):
Զալն հուր թաղավորական պալաաի հեաե

րադան ա քաջե,

Հելե խեծե բադան, թամաջս յա կէնա կովուն:

էն օր էս աղեն ա՛ խամ ա,

էն օր Ֆայրամաղն ա՛ կովուց շաա ընդելացեր ա:
Կովան, Զալն ըսեց.— Ա՛յ Թեմուր, է՛ շայ քյաման:

Օր կզաներ՝ թոփ կիպեր, կզանվեր պսա, էդ պսա
ըլա կզարդնդեր, հիրար դուքեր:

Ֆայրամաղն ըսեց.— Վա՛յ, դու աե իմ խեր, ես հիր
իմար ա կկուվեմ, ընդու անունն ա կիդա:

Հըմլա ուր դյուրդ պանեց դեաին,

խողով տիեց աղու ափսերու մեջ, ձիուց բերեց
ցածր.

Թուր քաջեց օր դլուխ կտրեր, մեր խասավ վրեն,
ըսեց.— Կսրելի բան ա, օր քո թոռու վիդ դանես՞:

— Իմալ՞:

— Բա, հլա թե աես, ուր ռաղման թեն ա:

Նոր խանին աեսան, բերին թաղավորի դդյասա
խաքուցին Թեմուրին,

Նոր կոիվ խախնդավ, հուրանք էկան հեղան մեկ:

Թեմուր նսաավ հուր թախաի վրեն:

Բուրդու աղեն՝ Թեմուր նոր վայլեց հուր թախա:
Զեր էրեխեքն էլ նսաին հուրանց թախաի վրեն,

վայլեն հուրանց ռախա:

Ընդոնք խասան հուրանց մուրաղին,

Դուք էլ էրթաք ուրախութենով խասեք ձեր աուն,
ձեր դերդասաան:

2(6). ՁԱԼ ՕՂԼԻ ԲԵՍՏԱՄ

* Մե նշանավոր բան, կկապին էրեխի ձեռ, գինին Զալի
թախում էր, նշանարանն էր: Մանթ. վիպասացի:

Ժամանակով խաթամշար Զալ թաղավոր դլի:
Զալ թաղավորին Ռսաամ դլինի մենակ:

էսի իր տասնհինգ հընդերներով նստած շուրուխ
կէնին,
Ռըստամ կրտս.—Տղե՛ք, հլա հարցընք իմ կույր
հորից.
Կասեն, որ Զտլ թաղավորը շատ ուժեղ ա հեղե,
ի՞նչ ա արե ըսկի:
Մենակ ըսեք օր՝ Ռըստամ էստեղ չի:
Կրտսեն.—Հայրի՛կ, հըլա պատմա տենանք, տու
ինչ ուժեղ մարդ ես հեղե, օր ամբողջ
աշխատհ քեզնե կվախենաւ:
— Է՛, բալտ ջան, օր էղպես ա, ես մի
պատմություն կէնեմ,
Մենակ Ռըստամ էստեղ չհեղի, լսա:
Ծա Զալ թաղավորն եմ, դեռ իմ ձեռ իմ ձեռի
վրեն օտարիմ չի հեղե:
Մենակ մի օր իմ Ռըխշե Բալաքի ձին, ղուլի
թողեց, գնաց անտառով,
Հասավ մի գուրան, չիման անդ:
Տեսավ օր՝ մե մարդ նստե հախալրի մոտ,
Իր դաստախում բացե, խաց կուտաւ:
Բարե տվեցի, բարե շտով.
— Յա՛, էս ի՞նչ րան ա.
Ձին քշի, գացի հեռուն, էկա, թա՛փ ավի թրով
դրան:
Դու մի ասա, ասա պրահապատ ա հագնված,
Թուրն կեռավ, էկավ առավ ձեռիս,
Յա՛, իմ մեջ ուժ չկար, էգ ի՞նչ ա,
էդի ըսկի շօղրավ նայեռ էլ ինձ:
Ձին նորից քշի, գնացի հեռու,
էկա, ղուրդով խփի:
էլի շնայեց, յա՛, էս մարդն էրկտթ ա, թե՞
պողպատ:
Սովորական պարան քցի Ռիշե Բալաքի վզով,
Բերի օղ՝ ճիթ էրի, քցի դրա վիղ ու ձիան ղանգու
ավի,
Ասի՛ լա՛ ձիանով փորձեմ;
էգի մե քիշ ջարժվավ, քաշավ ինձ էլ, ձիանն էլ,
Քաշեց, ըրեց իր կողքին կայնցուց,
Հեկավ խեծավ իր ձին ու քշեց;
Իմ անկշեն բոնեց, գրեց իր գանգուն՝ օտաց աակ,
ու կէթանք անձեն ու ձուն:
Շաա աարավ, քիշ, որից հեռո անսավ, օր հալից
հընգա, կայնավ.
Անդաջս թողեց, հեկա, ասեց.
— Դու ո՞վ իր, օր իրեք թափ ինձ խփիր:
Ասի.—Ծա խաթամշարա Զալ թաղավորն եմ:
— Յա՛, յա՛,—ըսեց, մե հաա աաիակ ձեռով
ղարգեց գլխիս, աշքերս շուր իշավ:
էն ժամանակից կույր եմ մինչև հիմա:
Ըսեց.—Ինչքան մոլա, ախունգ տվել եմ ախթարք
հիշկել,

Օր քեղանից մի աղա՛ Ռըստամ անունով, պտի
ծնվի,
Դտ ինձ խեռ կովի ու ինձ աղթի:
էս օր էղպես ասեց, քշեց, գնաց:
Իմ ձին խեծա, քշի, էկա սուն:
էն ժամանակից կույր նստած եմ մինչև հիմա:
Դուք եթե ինձ չեք հավաաում, թե ինչ ուժ եմ
ունեցե,
Իմ ձեռի գուրդ, ձիու մսուր խաբուկ ա, ղնացեք,
ըրեք:
Գնացին քանգին, վեց-յոթ խոքով հաղիվ դրա
գյուրգ ըրին:
Կույրեկույր թալեց, ըոնեց, ըսեց.—Ծա ուժեղ էի,
Բայց նա ինչքան ուժեղ էր ինձանից, օր էս անսակ
էրեց:
Ռըստամն ղղավեց.—էս մարդն ո՞րտեղացի էր:
Օր ըսեց,
Զալը ըսեց.—Դուք հընչի ինձ խարի՛ք, ըսիք
Ռըստամ էստեղ չի:
էղ ղյուրդն վերցուց ու պալանթրկեց:
Օր խփեց, ըմեն փախան թավլի ախուն էն կողմ,
Աւավ պալատին, քանդեց, հեկավ գյուրդն հընգավ
դուս:
Ռըստամն ըսեց.—Ասա՛, որսե՞ղ ա ապրում:
Ըսեց.—Ռըստամ՛, քու խեռ մենակ վերցու քու
թուր,
Մեր անաառի րարակ ճանապարհով, յոթ օր
օգով կէթաս, կհասնես մե աղորրի.
Ջուր կիմես, կհանգսաանաս, րայց չքնես,
էնանդ մարգանման գեեր կան՝ յոթ ախպեր,
նրանք դիճնին, քե քնած տեղ կսպանեն:
Կէրթաս, կէրթաս, գլխիվեր կիշիս ներքե՛
Գյաողվեր թագավորի հողն:
Դե՛ Ռեխշե Բալաքից մագ քաշա, դի՛ քո շղգան,
Օր ժամանակին նեղություն հնգիս, ձին թողեք
գա:
Գնաց Ռիշե Բալաքի պուլից մագ քաշեց, գրեց իր
գրրան ու գնաց:
Գնաց մինչև ճաշին,
Իր հեա աարավ իրա քրոջ՝ Գուլջանե Բանգեյի
տգին, որը պատվի խողում որս կէներ:
Ըսեց.—Քու քեռին թագավորի խեա կոիվ կէնա,
գու լոր կսպանե՞ս:
Տղեն հեկավ խաստվ քեռուն, տղի անուն ներենկ
էր,
ներենկ խաստվ Ռըստամին:
Անաառից մե խաա ծառ քոքախան էրեց ու
հընգավ ընգու հեա:
Հասան հախալուր, կերան, խման, ըսեց.
— Ծա մե քիշ քնեմ, գու հիմաց կասա օր դեեր
գան:
Չոք գրեց, Ռըստամ գլուխ գրեց վրեն, քնեց:

Շաա—քիչ չտնցավ, հերնեկ տեսավ որ՝ մի գե
 Գոմշու կաշին էրե տիկ,
 Ուրանց ախպրտոնց համար էկե ջուր կանաւ:
 Տեսավ օր դե էկավ, Ռըստամի դիւի ալից չոք
 քաշեց,
 Մե հատ քար գրեց գլխի տակ ու հելավ սկսեց
 դեի խեա կովել:
 Դեին քնքան խիեց, օր վիյավոր փախավ:
 Հինքն էկավ նստավ, դե տխպրտոնց հասավ,
 Զըսեց օր գառնարած ա փել,
 Ըսեց.—Հընգա, ջարդուխուրդ հելա:
 Մեկ էլ ախպրոն օղորկեցին. խինգ ախպերն
 էկան, ջարդվան,
 Վեցերորդ ախպերն էլ էկավ, յոթ ախպրով էկան,
 Տղեն հելավ դրանց հտոեջ, կովեց:
 Տղին բերին գցին օղակի մեջ, էկավ, ոա դարկեց
 Ռըստամին:
 Հելավ, թուր քաշեց,
 Ընոր խըմար դե սպանել՝ ինչ օր կանանչ արա
 քաղելն ա,
 Թուր քաշեց, յոթի գլուխն էլ կարեց, հերնեկին
 ըսեց.
 — Տո աղա՛, հընչի՞ խառվար գեբրուն:
 էկան նստան, խաց, ջուր խմեցին, հնդան
 ճանապարհ,
 Գնացին խասան Գյառղվեր թաղավորի խող:
 Ռըստամ մի քիչ քնեց,
 հերնեկ հելավ քար դրեց Ռըստամի գլխու աակ,
 նախին՝ անասն դորք ա դալիս.
 Զորքն էկավ հընցավ դեպի վերե:
 Ըսեց.—Քեոի՛, էստոնք հընչի՛ մեղ շեն րարեա,
 էդոնց մեջ մե ահել մարդ կէր ըսեց.
 — էս աեղ մե դե կա,
 Գյարղվեր թաղավոր քառսուն օր կքնի,
 Ծոեսունութ օր ա դեր թաղավորի կնիկ կլե, աոե
 դացե:
 Մենք կէթանք կկովենք, մեղի կջարդա:
 Տղեն նայում ա դե քարեր թալեց, ջարդեց:
 էդոնք օր էկան դարձան, դեր քնավ:
 հերնեկ հելավ գնաց, իր փեա վերցուց, խասավ
 դեի գուռ.
 Դե քնուկ ա, թաղավորի կինն էլ օդերն ա մաժում:
 Ըսեց.—Դեի օդներ թո՛ղ, հելի արի:
 Ըսեց.—Թող դնա՛, դե հելավ, քեզ կուտա:
 Ըսեց.—Քե կսեմ՝ հելի արի՛:
 Հախու հելավ էկավ:
 Նստցուց, Ռըստամի դիւի դրեց չոքի վրեն,
 հերնեկ դնաց դեի մոա:
 Հէրի դուռը փոքր ա, փեղ շմաի, դանեց դեի
 դեմքին:
 Հելավ քարեր վերցուց, հընգավ տղի հետեից,
 էնքտն դարկեց աղին:

էդ կնիկ հտխու չհիմցու քեոուն, լաց հելավ.
 Արցունք թափավ Ռըստամի քիթ ու բերնին,
 Ռըստամ հելավ անսավ՝ դեն հէնս՝ կուտա տղին,
 Ռըստամ սպանեց դեին, էկավ ըսեց.—Տո՛
 քյոփօղլու հերնեկ,
 Ես քեզ չըսի՛ դու տեղից ժած չգաս:
 — Տո՛ քյոփօղլի քեոի, դու ես, ես ո՞նց չէթի, էս
 կնգտն չրերի, իմս՛ կլեր:
 Հելան դացին Գյառղվեր թաղավորի հրապարտկ,
 մե պառվու տուն.
 — Նանե՛, մեզի տեղ կանե՞ս.
 — Տեղ օր կա ասսուն ա, իմ՝ էս ա փոքրիկ
 մառան:
 Խտնեց ճանդմ՝ օսկի տվեց ըսեց.
 — Գնա՛ ուտելիք բեր, տեղաշոր բեր:
 Պառավ առավ էկավ, կերան խմեցին սլառկան,
 հտոտվոա պտի էթան կոիվ:
 Թուղթ գրեց, որ ես խաթամշուրա Զալ թտգավորի
 աղա Ռըստամն եմ,
 Պատրասա կացի, առտվոա կկովենք:
 Տարան տվին թաղավորին, կարդաց չոքեր գողաց.
 — է՛ էսի էն աղեն ա, օր պաի գա ընձի խեո
 կովի, ընձի սպանի.
 Առավոա լուսն ու րարին րացվավ վրո ձեղ,
 րացվավ վրո էնոնց,
 հերնեկ ըսեց.—էսավուր կոիվ ես կէթամ:
 Հելավ իր փեղ վերցուց, գնաց խասավ, աջ ու
 ձախ ջարդեց:
 հերնեկ հիրիկուն էկավ, կերան, խման, քնան:
 Հառտվոա ըսեց.—էլի ես կէթամ:
 Գնաց նույնությամ ջարդեց, էկավ:
 Գյառղվեր թաղավորի աղջիկ րալկոնից անսավ
 հերնեկին, ըսեց.
 — Ես էտոր կառնեմ:
 Առավոտ էկավ խոր մոա,—Արի հերթվի որ դրան
 շապանես,
 Ես աղին բերեմ քեզ տամ, դու աուր ինձ, աիկ
 խանեմ:
 հերն հերթվավ, աղջիկ հելավ դավան դարդարեց,
 Հինքն նստավ վրեն, գնաց դորքի դեկավարեր:
 էկտն, Ռըստամ ըսեց.—էսօր ես կէթամ:
 — Զէ՛,—ըսեց.—ես կէթամ:
 Գնաց խասավ, տեսավ դորքի հտոեջ աղջկան,
 ուշաթափ հելավ, ընկավ:
 Առան տղին տարան, Ռըստամ կմոմոա:
 Տարան դրին Գյառղվեր թաղավորի հտոեջ.
 — Տո՛ լակոտ, դու իրեք օր ա դորքս կջարդես:
 Աղջի՛, վերցու, առ դնա:
 Աղջիկ առավ աղին դնաց.
 Մինչև իր պալաաի դուռ առավ, աղին տարավ
 իր սենյակ:

Ռըստամի մոտ թաղավորի կնիկն էր, ըսեց.—
Ռըստամ՝, դու խառնութուն չըս ընե՞ր:
Ջերից իսանեց Ռախշի Բալաբի մաղը, տվեց կըակ,
Աղոթրտնին ձին խասավ, խրխնջաց:
Հեկավ Ռըստամ, ձին մաքրեց, հաղավ,
Թուր-թվանք, գյուրդ վերցվեց ձեռն ու իջավ
մեկդան:

Գյտողվեր թաղավորն էլ էկավ.
Կովան. երկինք դետին դումնեկ ա,
Հին մարդիկ կըսին.—Հսկանե՞րն ա պատահած
իրար:

— Չախրլմեքի մեյա (մեր ագոթքի ժամն ա),—
ըսին,—ու դարձան դացին:
Աղջիկն ու տղեն կնային լուսամուտից:
Էդքտն խփել էր Գյտողվեր թաղավորին, արունվա
էր արեւ:

Առավոտ էկավ՝ սաղ-սալամաթ:
— Էդ իմա՞լ ա,—խարցուց Ռըստամ,—դու սող-
սալամաթ ես՞:

Ըսեց.—Ես կախարդական հավուդ ունեմ,
կլողկնամ, վերքեր իմլա կլավնան:

— Մուխաննաթություն չէնես, ես էլ դամ, էրթանք
լողանանք:

Գացին լողացան, խաքան ու սկսեցին կովել:
Էդ օր էլ հիրարից բան չաարան:

Տղեն ըսեց.—Եթե գուլաշ բոնեն, իմ քեռին դետին
կդնա:

Աղջիկն ըսեց.—Հիրիկվան էթամ ըսեմ դուլաշ
բոնեն:

Աղջիկն հեկավ էկավ խոր մոտ.

— Հայրի՛կ, ես կաննամ՝ էնդոր ձին քոննից
ուժեղ ա, էնի կպարկա քեղի:

Արի, դյուլաշ բոնեք, կթալես դետին, կսպանես:

Ես էլ էնոր քրոջ տղին տիկ եմ հանե, կախեր եմ
պատից:
Գյուլաշի ժամանակ կըսես,—նայա՛, քրոջ տղիդ
տիկ ա խանած:
էնի յոթ՝ դոմշու չափ կպակսի, դու կվերցուս,
կղանես դետին:

Սարախտան հեկան, ձիով խասան հիրուր,
Ըսեց.—Արի՛, դյուլաշ կպենք:
էկան սկսին, դյուլաշ կպան,
էդ չիման անդ դառավ դութնխերկ:
Ըսեց.—Ռըստամ, քո խեր ինձանից ի՞նչ աարավ,
որ դու ի՞նչ տանես,

Քու քուրոջ աղեն քրդեր եմ, տիկ ա,
Ռըստամ աչքի ակով նայեց, անսավ աղեն
նսաած ա:

Ըսեց.—Դու նայա՛, դո՛ւ:
Գյտողավեր թաղավոր որ անսավ՝ յոթ դոմշու ուժ
պակսավ:

Ռըստամ վերցուց դարկեց դետին,
Գլուխ կղրեց, կուրքան էրեց ձեր բողորին:

Գացին աուն, հերնեկն էլ էկավ,

Ամրոջ պետություն անցավ հաթամշարա.

հերնեկին թաղավոր նշանակեց,

Գյտողավեր թաղավորի կինն առավ Ռըստամ:

էկան հաղպուրի վրա, ջուր վերցուցին, խող
վերցուցին

էկան խասան հաթամշարա դաշա:

Մե նախորդ անսավ, որ Ռըստամն էկավ,

նախիր թողեց ու հա՛յ պալաա, լուր աարավ:

Տարան թաղավորին աչքալուսենք:

Ջալն ուրախացավ, էդ ջրուց քսեց աշկերին, լուս
եկավ, առողջացավ:

Յոթ օր, յոթ դիշեր խարսանիք արին,

Քեֆ, ուրախություն, աշխարհ վերցուց էդոնց ձեն: